

ՌԵԺԹ. 1870 — ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ. — ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԲԱՐԻՈՒԳ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

(Տես էրես 125)

Հայր և որդի

Ամեն տարի կը պատահի որ շատ մարդիկ իրենց թշուառութեանցը մէջ ընկղմած կը կորսուին: Ո՛րչափ մարդիկ կան՝ որ ջերմ արտասուգը Հայր մերին այն չորրորդ խնդրուածը կ'աղօթեն. « Ո՛վ Տէր, զհաց մեր հանապազորդ տուր մեզ այսօր » առանց սոյն պաղատած խնդիրն ընդունելու: Ո՛հ, որչափ հիւանդներ անօգնական լեզունին չորցած՝ անկողնոյ վրայ զանազան ցաւոց մէջ կը տառապին, և մարդ մը անոնց ծածուկ վիշտը չիճանչնար, և ոչ ողորմած մը անոնց ցաւալի հիւղը կը մտնէ՝ իր ցաւակցութեամբը զանոնք խրախուսելու:

Թէպէտ կան շատ առատաձեռն բարի ընկերութիւնք ծանր աղքատաց նպաստելու համար, սակայն ընդհանրապէս յայտնի է ամենուն՝ որ ողորմածութեան հոգին մեր ժամանակը հասարակօրէն այնչափ պակսեր է՝ որչափ անձնասիրութիւնը զօրանալով՝ մարդուս սրտին

ներդաշնակութիւնը խանգարեր է. և հիմա մարդիկ ողորմածութիւնը ու ցաւակցութիւնը անտեղի բան համարելով կը ջանան մտքերնէն հեռացնելու:

Այնքիւ ընչաւէտ անձանց միջէն՝ որ ամեն օր զեղխութեամբ կ'անցընեն կեանքերին, հազիւ երբեմն մէկ մը կը գտնուի՝ որ սոսկ անգամ մը քաղցած աղքատը յիշէ. չէ, մեղայ, մանաւանդ թէ այնպիսիք բնաւ չեն ուզեր յիշել ուրիշին թշուառութիւնը, որպէս զի այն վարպետութեամբ ստացած զուարթութիւննին չիկորուսանեն:

Բայց այս տեսակ զգուշութիւն ու երկիւղ չեն կրնար զերծ պահել յանկարծահաս դժբախտութենէ մը զանոնք՝ որ կը կարծեն թէ մարդս այս կեանաց ամեն վայելչութիւնը վայելելու համար ծնած ըլլայ: Այնպիսի մարդուն իր անձէն հեռու բաղձացեալ թշուառութեան անձրեւը շատ անգամ յանկարծ վրան կը թափի և մտածած գեղեցիկ կեանքը տխուր ու ցաւալի աճիւնով կը ծածկէ. այն ատեն այնպիսին, երբ թը-

շուառութիւնը վրայ հասնելով արթըն-
նայ, կը տեսնայ որ մութին մէջ որոշած
խորհուրդները աճիւնախառն աւերա-
կացնման մեռած ու թաղուած են, կամ
լաւ եւ ըսենք՝ առկախեալ պալատնե-
րու կը նմանին։

Այսպիսի ոմանք էին մեր դրացի իշ-
խանին որդիքն ալ։ Ի սկզբան հայրեր-
նին կ'ուրախանար որդւոցը շատ դրամ
ժախելուն վրայ։ Բայց, աւաղ, անագան
իր միտքը փոխեց, և այլակերպ խորհե-
լով անոնց ծանր յանդիմանական նա-
մակ մը գրեց փոխանակ դրամ յղելու։
Օպար ալ հօրը ստակ չի յղելուն և գի-
րենք երեսէ ձգելուն վրայ զայրացած՝
ինքն ալ անոր նախատական պատաս-
խան մը գրելով ճամբայ դրաւ։ Որով
այն ատեն հօրը աչքը աղէկ բացուեցաւ։

Կալուածատէրը բարկասիրտ անձ
մ'ըլլալով նամակը առածին պէս կը
մտածէր որ գրկէ զանոնք իր որդիական
ժառանգութենէն։ Բայց յետոյ մէկէն
հայրական սէրը յաղթելով բարկու-
թեանը՝ բաւական կը սեպէր առ ժա-
մանակ մը նամակ չիգրել անոնց՝ որ ա-
պերախտութեամբ իր քաղցրութիւնը
չգիտցան արժանապէս պատուել։ Բայց
միայն յանձներ էր գործակալին, որ
ամսէ ամիս անոնց որոշած հասը յղէ, և
ուրիշ բան չէր ուզեր գիտնալ անոնց
վրայ՝ մինչև որ ուղղութեան ճամբուն
մէջ չիմոնեն։ Այս կերպով կը կարծէր
թէ իր ստահակ որդիքը, ինչպէս որ զա-
նոնք կ'անուանէր, օր մը պիտի խրա-
տուին։ Իսկ որդիքն ալ չափազանց գո-
ռոզ և յանդուգն ըլլալով՝ հօրերնուն
մտածութիւնը բոլորովին 'ի դերև կը
հանէին իրենց անկանոն գնացքովը։
Փոխանակ չմխելու դեռ կրկնապատիկ
կ'աւելցնէին զայն. և փոխ ստակ տուող-
ներն ալ գիտնալով որ անոնք ճոխ կա-
լուածատիրոջ մը հարստութեան ժա-
ռանգներն են, թէ հրէաբար ապրող
չահախնդիր քրիստոնեայք և թէ բուն
վաշխով դրամափոխ հրէայք յօժար սըր-
տով անոնց առատ ստակ կը վճարե-
ին, բնականապէս վրան կարգէ դուրս
վաշխ զննելով։ Բայց որովհետեւ չէ միան-

գամ, այլ ստէպ հետզհետէ նոր դրա-
մագումարներ փոխ կ'առնուին, ուստի
պարտատեարք վերջապէս կասկածի ու
վախի մէջ իյնալով առջի համարմունք-
նին սկըսան կորսնցընել, և որ քիչ մը
առաջ մեծ քաղաքավարութեամբ ու
ժառայաբար հպատակելով կը վարուե-
ին անոնց հետ դրամափոխութեան ա-
տեն, հիմա երեսնին քողը պատուած
առաւօտէ մինչև երեկոյ կը նեղէին զա-
նոնք։

Սակայն այս անտանելի տանջանքէն
աղատելու համար մտածեց Օպար ա-
սոր պէտք եղած ճարը գտնալու։ Երբ
օր մը առաւօտանց կանուխ սաստկա-
պահանջ փոխատուները զանոնք տանը
մէջ ձեռք բերած կը ստիպէին հատու-
ցանելու դատաստան սպառնալով, այն
ատեն Օպար չփութած կը խոստանար
անոնց ութ աւուր մէջ պարտքերնին
ամբողջ վճարել։ Օպար այս տուած
խոստմունքը, որուն վրայ Ալպերտ չիհաւ-
տալով կը ծիծաղէր, իր պատուոյն վրայ
երդուրննալով կը հաստատէր խնդրելով
անոնցմէ նորէն քիչ մը դրամ որ կա-
րենայ տուն երթալ և հօրը հետ այս
բանիս համար խօսիլ։ Եւ այս խօսքերս
այնպիսի յանդուգն վստահութեամբ ը-
սաւ որ հոն դիզուած վաշխատուներուն
սիրտը իսկոյն մեղմանալով նորէն իրենց
առջի մտերմական կերպը սկըսան բա-
նեցընել։ Ասկէ ետքը Օպար մարդու
տեղ չիղնելով զանոնք մինչդեռ ոտքերը
մահճի վրայ կը տարածէր՝ փոխատու-
ները տունէն ելան գնացին։

Օպարին միտքը խորին խորհրդոց
մէջ էր. և քիչ մը ատենէն ըսաւ եղ-
բօրը. ճար չիկայ, հարկ է որ վճա-
րենք։

Ալպերտ՝ որ երկայն ծխի եղէգ մը կը
ծխէր, ըսաւ քթին տակէն ծիծաղե-
լով։

— Ես վաղուց կը մտածէի զայն, թէ
պէտք է վերջապէս օր մը վճարել. բայց
ո՞վ պիտի շարժէ այդ ահագին ծանր
քարը իր տեղէն, ես չկարենալով իր
տեղը կը թողում։

— Կարող եմ ես, և չեմ թողուր զայն

իր տեղը, այլ կը վերցընեմ և ճամբէն դուրս կը նետեմ:

— Շատ յանդուգն բան պիտի գործես, ըսաւ Ալպերտ ծաղրելով, աշխատանքդ փուճ ելք պիտի ունենայ, և յոյսդ ժայռերու զարնուելով նաւաբեկ պիտի ըլլայ:

— Այդ քու կարծիքդ է միայն, և դու դեռ զիս չես ճանչցած, ըսաւ Օպար պարծենալով, բայց արդ փորձը պիտի ցուցընէ՝ թէ իմ և քու մէջդ յիշուի մեծ զանազանութիւն կայ եղեր:

— Ի՞նչ է այդ մեծ զանազանութիւնը:

— Այն է որ՝ դու միայն մխելու ու պարտք ընելու ճարտար ես, բայց նեղութեան միջոց դրամ ճարելու բնաւ ձիրք չունիս:

— Ի հարկէ այս ողորմելի վիճակիս մէջ ուրիշներու պէս ես ալ կ'անճրկիմ, քանի որ այն կախարդական դաւազանք ձեռքս չունիմ՝ որ տանի զիս թաղած գանձի մը քով:

— Կը տեսնաս թէ որչափ պակաս կը մտածես. իմ խելքս դեռ աղէկ ճամբայ կը ցուցընէ ինծի. մենք հօրերնուս միակ զաւկընեն եկք և ինքն ալ բաւական հարուստ է, ուրեմն մենք ինչո՞ւ աղքատ պիտի ըլլանք. ուստի ես կառք նստելով շուտ մը անոր կ'երթամ, որ յանկարծ այսպէս անվայել կերպով մեր վրայ խիստ բռնաւորի կերպ մը առաւ. հոն լաւ մը երեսին տալով այս ըրածը՝ մեր պարտքերուն մոլորհակները ամբողջ ձեռքը կ'աւանդեմ, և չեմ բաժնուիր քովէն մինչև գանձին արկղը չիբանայ ու բոլորը չիվճարէ:

— Այո, շատ լաւ մտածեր ես, կանչեց Ալպերտ ուրախութեամբ, բայց մեր պարտքը քիչ մը շատ է. ասոր համար որչափ մէկը խելք բանեցընէ և 'ի գործ դնէ զայն, տակաւին ծանր դժուարութեանց հետ պէտք է որ մաքառի:

— Ով որ ամեն քարէ կը վախնայ, եղբայր, չիկրնար լեռան գագաթն հասնիլ և անկէ նայելով գեղեցիկ տեսարանաց վրայ զբօսնուլ: Բայց ես կը ցանկամ հիմա ազատ ու մաքուր օդ մը վա-

յելիլ և որպէս զի կարենամ նորէն հանգիստ սրտով ինծմէ հեռու ապագային վրայ նայիլ՝ հարկ է այս բանս անյապաղ կատարեմ:

— Ես ալ հետդ դամայդ անհանգիստ զբօսանաց մէջ քեզի ընկերելու:

— Քեզի պէտք չունիմ, միայն Գլայն վարժապետը մեր ամեն ծառայութեան հոգին հետս կ'առնում, և շանթարգելի տեղ կը գործածեմ զանիկայ՝ որ կայծալ կը քաշելով հողին տակ կը տանի: Առաջ զինքը կը յղեմ մեր հօրը քով, եւ թէ նա բանը յաջողցընէ, այն ատեն ես և ոչ կ'երևամ հօրս աչքին. իսկ եթէ անոր ձեռքը չիյաջողի, ես անձամբ կը ներկայանամ և անոր յամառութիւնը կը մեղմացընեմ:

— Բարի յաջողութիւն կը մաղթեմ այդ քաջութեանդ՝ որ պիտի գործես, ըսաւ Ալպերտ՝ աղէկ հասկըցած ըլլալով որ հօրերնուն զիջողութենէ զատ ուրիշ յոյս մը չիկար:

Ժամանակ չիկորուսանելու համար իսկոյն հրամայեց Օպար ծառայից որ արկղը ու ճամբու բաները կապեն: Գլայն այս միջոցին տրտում տխուր ներս մտաւ՝ չկրցած ըլլալով գէթ փոքրիկ դրամ մը ձեռք բերել, և շատ կը զարմանար ուրախ գտնալով իր երիտասարդ տեալը. բայց յետոյ իմանալով Օպարին միտքը՝ մէկէն երեսին գոյնը այլայլեցաւ, վասն զի ողորմելոյն սիրտն իսկ կը վկայէր թէ ինչպիսի ահաւոր վայրկեաններ պիտի անցունէ երբ իշխանին առջին ելնէ: Անոր սաստիկ չիթթելուն վրայ երկու եղբարք ալ կը ծիծաղէին: Մէկ ժամէն վերջը Օպար Գլայնի հետ կառք նստած ելան գնացին ձիերը մայրաքաղաքին միջէն վազցընելով: Երբոր դուրս ելան ըսաւ Օպար վարժապետին.

— Դու ինծմէ և եղբօրէս աւելի լաւ գիտես թէ ինչ թշուառ վիճակի մէջ ենք և թէ պարտքերնուս հաշիւը քանի պատիկ բաղմացեր է. վասն զի ամեն դրամ թէ առնելիք և թէ տալիք ամբողջ քու ձեռքովդ կ'ըլլար: Եթէ այս ութ աւուր մէջ չկարենանք մեր պարտքը վճարիլ, այն ատեն ուրիշ ընելիք չիմնար

մեզի՝ բայց եթէ կամ հրացանը մեր անձին վրայ դարձնել և կամ շուտով փախչիլ աներեկոյթ ըլլալ ամօթէ ու բանտէ ազատելու համար: Տես, ինչպիսի ցաւալի վիճակի մէջ կը տառապինք. քեզի դիտցածդ միայն յիշեցուցի՝ որ եթէ հօրս առջին ելլաս՝ աներկիւղ պատասխանես: Եթէ բանը յաջողի, կ'ընդունիս անտարակոյս՝ ինչ որ մեր առատաձեռնութենէն կը յուսաս:

Նոյն միջոցը վարժապետին աչքին դիմացը եկան բոլոր իր անոնց սուլած չար օրինակները և ուսուցած անվայել սկզբունքները և իբրև դատապարտուած մահապարտ մը ըսաւ.

— Ահ, պատկառելի տէր, իրաւցընէ ամեն բանի մէջ ձեր հպատակ ծառայն եղեր եմ, բայց այս բանս ձեր զայրացած հօրը առջև յարմարեցնելու համար ուրիշ քան զիս զօրաւոր անձ մը պէտք է, այս իմ ընելու բանս չէ. դու շատ լաւ գիտես հօրդ սովորութիւնը՝ որ երբ սաստիկ բարկանալով կրակ դառնայ, նոյն միջոցը չիթողուր դիմացինին բերան բանալ. ես ինչ կրնամ ընել՝ երբ նա ոտքերը գետին զարնելով ուժգին գոչմամբ վրաս բրդի. դնենք թէ հարկ ըլլայ որ ես ալ նոյնպէս ընելու ստիպուիմ, սակայն ես անոր ուժը ու թոքը չունիմ. նաև հայրդ ինծմէ չիպատկառիր մէկէն զիս սենեկէն դուրս հանելու ու երկրին սահմանէն վարելու: Ինչպէս առաջ ըսի, տէր իմ, այդ ամենածանր իրը՝ ի գործ դնելու համար ես շատ անյարմար եմ, և ըստ կարծեացս լաւագոյն կ'ըլլայ՝ եթէ դու անձամբ ելլաս ուղղակի հօրդ դիմացը և խնդիրը ներկայացընես՝ ինչպէս թէ քեզի ապագայ ժառանգութեանդ մասէն կը պահանջես զայն:

— Դու շատ խորամանկ ես, Գլայն, բայց տակաւին զիս չես կրնար խաբել. ես շագանակը կրակէն հանեմ և դու պանդոկին մէջ նստած ինծի սպասես. — այդ բանը բնաւ մի յուսար, վասն զի այն ծանր պարտքը՝ որ մեր կռնըկին վրայ հեծած է՝ առաւելապէս քու արդիւնքդ է. դու կ'առաջնորդէիր մեզի զքօսանքէ, զրօսանք, և կ'երակրեղինաց

համեղաճաշակը ընտրելուն մէջ իբրև քաջ վարպետ՝ միշտ նոյն տեսակ համեմներ պատրաստել կու տայիր. որոնց կը պարպուէր մեր քսակին կէսը, յօդս կը ցնդէին հինգ ֆրանգնոց դալեռներ ու թղթադրամներ. յետոյ դրամնիս պակասած զմեզ նեղութեմէ մէջ տեսնալով՝ ճարպկութեամբ կ'երթայիր տոկոսեօք փոխ կ'առնուիր վաշխասէր Հրէիցմէ: Ասոնց համար զքեզ նախ հօրս դիմացը կը հանեմ, թէ և բնաւ օգուտ մը չիտեսնուի, որ ինքը քու բերնէդ իմանայ մեր այս թշուառ վիճակը: Ես հօն մեր պարտիցին մէջ կը պահուլարիմ և անկից հօրս բնակած սենեկին պատուհանը կը դիտեմ. երբ անօգուտ ըլլայ քու աղերսդ, այն ատեն պատուհանէն թաշկինակովդ ինծի նշան ըրէ, որպէս զի ես ալ ընելիքս գիտնամ: Պատերազմը քեզմով պիտի սկըսի, եթէ դու չիկարենաս՝ ինծմով պիտի աւարտի: Ահա այս է իմ հաստատուն որոշմունքս. բայց եթէ յանկարծ պաշտօնդ լաւ չիկարենաս՝ ի գործ դնել, նոյն միջոցը բոլոր բարկութիւնս վրադ պիտի թափեմ:

Կը շարունակուի:

ՀԱՅԻ ՊԱՏԱՌԻ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ՄԱՐԴ

ՆԱՄԱԿ ՂԵՇԱՍՍԱՆԵՐՈՐԴ

Շնչերակային և երակային արիւն .

(Տես Էրես 237)

Մազատեսակ շնչերակայ ծայրն է, ըսինք, որ կը կատարուի գործարանաց սնուցման անըմբռնելի հրաշալիքը: Այդ բանը կատարելէն ետեւ, արիւնը հարկ է որ իր ելած տեղը նորէն դառնայ դայ, և հօն դարձեալ սկիզբ կ'առնուն այն պղտի հրաշալիքները, որոնց վրայ արդէն խօսեցանք: Անմիջապէս մազատեսակ շնչերակներէն ետքը՝ մազատե-